Asia: O 18/2023 vp Satotilanteen ja kustannuskehityksen vaikutukset maatiloilla, pe 22.9. klo 9.00 (O 18/2023 vp)

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jukka Tauriainen

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt kuultavilta tahoilta tiivistä ajankohtaiskatsausta vuoden 2023 satotilanteen ja kustannuskehityksen vaikutuksista maatiloilla tilannekuvan muodostamiseksi maatalouden kannattavuuskriisistä.

Maatalouden kannattavuus on Luken kannattavuuskirjanpidon tulosten mukaan kohentunut vuodesta 2016 alkaen. Viime vuoden tulosta paransi erityisesti viljakasvien korkea tuottajahinta ja edellisvuotta suurempi sato. Tänä vuonna kannattavuuden ennustetaan heikkenevän kustannusten nousun, heikomman sadon ja alhaisempien viljanhintojen myötä

2 Lausunto

Sato- ja markkina-arvio

Viljamarkkinoiden hintamuutoksilla on tyypillisesti satomuutoksia suurempi merkitys sektoritason kannattavuuteen. Kotimaisella viljataseella tarjonnan varmistajana on huomattava merkitys yleisen hintatason muodostumisessa, mutta koska markkinat ovat integroituneet, hintojen perustaso muodostuu Euroopan viljamarkkinoiden tilanteen perusteella. DG Agrin ennusteen mukaan viljojen tuotantomäärä Euroopassa kaudella 2023/24 kasvaa hieman edellisvuodesta ja markkinat ovat tarjonnan riittävyyden näkökulmasta melko vakaat.

Vuoden 2022 kotimainen viljasato oli 3,6 miljardia kiloa. Se oli 39 % edellisvuotta suurempi ja riitti kattamaan reilusti 2,6 miljardin kilon kotimaisen vuotuisen viljankäytön. Viljatase olikin vahva ennen satokautta 2023. Loppuvarasto 30.6.2023 ennen sadonkorjuukautta 2023 oli 1,6 miljardia kiloa. Varasto kasvoi 0,68 miljardia kiloa vuoden takaiseen tilanteeseen pääosin maatilojen viljavarastojen palautuessa tavanomaiselle tasolle.

Syksyn ensimmäisessä Luken satoarviossa (14.8.2023) arvioitiin, että vilja-ala ja sen hetken aluekohtaiset satonäkymät mahdollistaisivat noin 3 miljardin kilon sadon, joka olisi 15 prosenttia edellisvuotta pienempi. Yhdessä vahvan alkuvaraston kanssa se olisi riittävä kotimaisen tarjonnan turvaamiseksi. Tästä syystä syksyn 2023 avaushinnat viljoille olivat lähtökohtaisesti edellisvuotta alhaisemmat. Viljakaupassa sopimustuotannon ja hintojen kiinnittämisen merkitys kannattavan tuotannon edellytyksenä on korostunut.

Syksyn toisen satoarvion (18.9.2023) näkymät ovat hieman elokuun tilannetta heikommat. Sadonkorjuun ollessa käsillä, ovat paikoin runsaat sateet

heikentäneet satonäkymiä sekä määrän että myös laadun osalta. Tämän hetken arvio kokonaisviljasadosta on 2,9 miljardia kiloa eli sato jäisi 19 prosenttia viimevuotista pienemmäksi. Eniten pienenee ohrasato (-30 %), joka on tärkeä kotieläintilojen käyttämä rehuvilja.

Haastavien korjuuolosuhteiden lisäksi viljojen jälkiversonnat lisäävät kuivauskustannuksia ja hometoksiinien riski on suuri. Laadun heiketessä leipäviljaa siirtyy rehuviljaksi. Paikallisesti kovat sateet ovat lakoonnuttaneet kasvustoja ja vaikeuttaneet sadonkorjuuta. Kokonaistasolla viljoista on kuitenkin suurin osa korjattu ja määrällisesti ei ole vielä kyse katovuodesta. Yksittäisillä tiloilla ja paikallisilla alueilla sato voi jäädä hyvinkin heikoksi.

Kustannusten vaikutus maatilojen talouteen

Tuotantopanosten hinnat vaikuttavat voimakkaasti maatilojen talouteen. Maatilojen kokonaistuotosta (1) jää yrittäjätuloksi (2) vuonna 2022 noin 12 prosenttia. Tuottoihin nähden suuret kustannukset tekevät maatilojen tuloksen herkäksi tuotantopanosten hintamuutoksille. Esim. vuoden 2022 tuloksissa yhden prosentin kustannusnousu leikkaisi noin seitsemän prosenttia yrittäjätulosta.

Maatilat voivat yleensä reagoida tuotantopanosten hintamuutoksiin jaksottamalla hankintoja matalamman hinnan ajalle, korvaamalla tuotantopanoksia toisilla tai muuttamalla panosten käyttömääriä. Nopeasti muuttuvien hintojen tilanteessa ajoitus ei aina kuitenkaan osu kohdalleen. Saatavuuteen liittyvät uhat ja toimijoiden kauppatavat ovat heikentäneet tilojen mahdollisuuksia kilpailuttaa myyjiä. Markkinariskien hallinnan keinoina esimerkiksi ostojen hajauttamista tulee jatkossa harkita nykyistä enemmän.

Lannoitteiden hinnat alkoivat kohota voimakkaasti 2021 syksyllä. Sen myötä maatilat ovat jossain määrin vähentäneet lannoitteiden käyttömääriään. Ravinnepitoisten sivutuotevirtojen ja orgaanisten lannoitteiden kysyntä on jossain määrin kasvanut, mutta rahtikustannusten ja joidenkin orgaanisten lannoitteiden vastaanottamista edellyttävien varastojen investointikustannusten nousu on toisaalta hidastanut tuotteiden käytön yleistymistä. Lannoitetukea haettiin oletettua vähemmän, mikä myös osoittaa, että merkittävää osaa panoksista ei hankittu kaikista korkeimman hinnan aikana.

Kannattavuuskirjanpidossa tarkastellaan maatilojen tuottoja ja kustannuksia suoriteperusteisesti. Esimerkiksi kasvukaudella käytettäviä lannoitteita ostetaan tyypillisesti jo edellisenä syksynä, koska perinteisesti tämä on ollut edullisin ostoajankohta (ns. hintaportaat) ja viljelijät haluavat hyvissä ajoin varmistaa saatavuuden seuraavalle kasvukaudelle. Tämä näkyy selkeästi myös kannattavuuskirjanpidon tuloksissa: lannoitteiden tilastohintojen nousu näkyy tilojen korkeampina kustannuksina seuraavana vuotena.

Maatalouden kannattavuuskehitys ja -ennuste

Ennakkotulosten mukaan maatilojen kannattavuus koheni vuonna 2022 erityisesti korkeiden viljanhintojen ja vähintään keskimääräisen sadon myötä. Viime vuonna muiden kuin viljatilojen keskimääräinen kannattavuus oli kannattavuuskertoimella (3) mitattuna suunnilleen sama kuin vuonna 2021, mutta viljatilat käänsivät kannattavuuden nousuun.

Luonnonvarakeskuksen syyskuun alussa julkaisema ennuste on laadittu olettaen, että maatilat tuottavat samoilla tuotantopanoksilla samoja tuotteita kuin edellisinä vuosina. Voidaan kuitenkin olettaa, että yritykset reagoivat toimintaympäristön muutoksiin sopeuttamalla tuotantopanosten käyttöä ja tuotantoa. Mitä voimakkaampia hintamuutokset ovat, sitä suurempi intressi tiloilla on sopeuttaa toimintaansa. Tätä tietoa on kuitenkin mahdotonta ennakoida ennusteessa, jonka osumatarkkuus luonnollisesti heikkenee suurien hintamuutosten tilanteessa.

Vuoden 2023 ennuste laskettiin tilikausien 2021 ja 2022 toteutuneiden kannattavuuskirjanpidon yritysaineistojen pohjalta. Aineistossa oli kaikkiaan 220 yrityksen tiedot vuodelta 2022 ja 480 yrityksen tiedot vuodelta 2021. Ennusteessa otettiin huomioon panos- ja tuottajahintamuutokset sekä Luken 14.8.2023 julkaisemaan satoarvioon pohjautuvat keskisatoarviot kasveittain. Tukijärjestelmän muutoksen takia tilojen maataloustukien määrät on arvioitu, sillä aineisto ei sisällä tietoja tilojen todellisista tukivalinnoista tänä vuonna.

Luonnonvarakeskuksen ennusteen mukaan maatalouden kannattavuus heikkenee viime vuodesta. Vuonna 2023 maatilojen keskimääräinen yrittäjätulo on ennusteen mukaan 16 500 euroa ja maatalouden keskimääräinen kannattavuuskerroin laskee 0,39:ään. Tämä tarkoittaa, että maatalousyrittäjän tuntipalkka on noin 6,4 euroa ja oman pääoman korkotuotto 1,2 prosenttia. Kannattavuuskerroin lasketaan jakamalla yrittäjätulo viljelijäperheen oman työn palkkavaatimuksen ja oman pääoman korkovaatimuksen summalla.

Maataloustuotannon arvoa kuvaava kokonaistuotto on tänä vuonna noin 230 000 euroa yritystä kohti. Kun kokonaistuotosta vähennetään kaikki tuotantokustannukset, saadaan yrittäjänvoitto, joka osoittaa maatalousyritysten jäävän noin 25 500 euroa tappiolle.

Maatalouden kokonaislaskennan ennuste osoittaa, että kustannusten kasvun ja tuottojen pienenemisen myötä suomalaisten maatilojen yhteenlaskettu yrittäjätulo lähes puolittuu vuonna 2023 noin 378 miljoonaan euroon.

Maataloustukien merkitys maatilojen tulonmuodostuksessa on pienentynyt viimeisten kuuden vuoden aikana. Vuonna 2018 tukien osuus kokonaistuotosta oli 33 prosenttia, mutta vuoden 2023 ennusteessa se on enää 27 prosenttia. Tilojen keskimääräinen tukisumma pysyy vuonna 2023 käytännössä edellisvuoden tasolla.

Viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien viljelyn tuotantokustannukset kasvavat edellisvuodesta. Kun lisäksi sato jää edellisvuotta pienemmäksi ja tuottajahinta alhaisemmaksi, kannattavuuskerroin painuu 0,31:een. Myös muiden kasvinviljelytilojen kannattavuus heikkenee.

Ennusteen oletuksilla maidontuotannon kannattavuuskerroin pysyy viime vuoden tasolla. Jos maidon tuottajahinta alenee vuoden viimeisellä kvartaalilla, yrittäjätulo ja sitä myötä kannattavuus heikkenevät ennustettua enemmän. Muiden nautakarjatilojen keskimääräinen kannattavuuskerroin kohoaa 0,12:een. Sikatilojen kannattavuuden ennustetaan pysyvän suunnilleen ennallaan. Siipikarjatalouden tulos kohenee tuottojen kasvun myötä.

(1) Kokonaistuotto =myyntituotot + oman tilan tuotantopanoksiksi tuotetut

tuotteet + tuet + varastomuutokset + siirrot maatalouden ulkopuolelle
(2) Yrittäjätulo =kokonaistuotosta kustannusten vähentämisen jälkeen jäävä korvaus yrittäjäperheen omalle työlle ja yritykseen sijoitetulle omalle pääomalle
(3) Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuri osa palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu. Kun kannattavuuskerroin on 1,00, omalle työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäävä yrittäjätulo on yhtä suuri kuin näille tavoitteeksi asetetut palkka- ja korkovaatimukset. Jos kannattavuuskerroin on tätä pienempi, omalle työlle ja pääomalle on jäänyt tavoitteita alhaisemmat korvaukset.

3 Lausunnon tiivistelmä

Kotimaisella viljataseella on huomattava merkitys yleisen hintatason muodostumisessa. Integroituneilla markkinoilla hintojen perustaso muodostuu kuitenkin Euroopan viljamarkkinoiden mukaan. Kotimaan viljatase oli vahva ennen satokautta 2023: varastoissa oli viljaa 1,6 miljardia kiloa.

Luken toisen satoarvion (18.9.2023) näkymät ovat hieman elokuun tilannetta heikommat. Sateet ovat heikentäneet satonäkymiä niin, että kokonaisviljasato jää 2,9 miljardia kiloon eli 19 prosenttia viimevuotista pienemmäksi. Eniten pienenee ohrasato (-30 %).

Luonnonvarakeskuksen ennusteen mukaan maatalouden kannattavuus heikkenee vuonna 2023. Maatilojen keskimääräinen yrittäjätulo on ennusteen mukaan 16 500 euroa, ja maatalouden keskimääräinen kannattavuuskerroin laskee 0,39:ään.

Maatalouden kokonaislaskennan ennusteen mukaan suomalaisten maatilojen yhteenlaskettu yrittäjätulo lähes puolittuu vuonna 2023 noin 378 miljoonaan euroon.

Maataloustukien merkitys maatilojen tulonmuodostuksessa on pienentynyt. Vuoden 2023 ennusteessa tukien osuus on 27 prosenttia kokonaistuotosta.

Viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien viljelyn kannattavuus heikkenee tuotantokustannusten kasvun, pienemmän sadon ja alhaisempien tuottajahintojen myötä. Kannattavuuskerroin painuu 0,31:een. Myös muiden kasvinviljelytilojen kannattavuus heikkenee.

Maidontuotannon kannattavuuskerroin heikkenee hieman päätyen 0,49:ään. Maitotilojen tulos riippuu viimeisen kvartaalin hintakehityksestä. Tuottajahinnan laskiessa yrittäjätulo ja kannattavuus heikkenevät ennustettua enemmän. Muiden nautakarjatilojen keskimääräinen kannattavuuskerroin on heikko: 0,12. Sikatilojen kannattavuuden ennustetaan pysyvän suunnilleen ennallaan. Siipikarjatalouden tulos kohenee tuottojen kasvun myötä.

Esa Katajamäki

Tilastopäällikkö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 21.09.2023 klo 07:34:42.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Jukka Tauriainen
Jukka Tauriainen, Olli Niskanen, Anneli Partala, Arto Latukka

Liitteet: Luken lausunnon esittely (Luke_lausunto_20230922.pdf)

Tiedoksi: